

Plaques *stolpersteine* per als deportats mataronins: un homenatge necessari

MONTSE GALÍ I ESCARPENTER

Els gairebé quaranta anys de repressió franquista i la manca de voluntat política ha fet que aquest homenatge es produeixi al voltant de 80 anys després que es produïssin els fets.

Introducció

El 20 de setembre de 2020 es van posar a Mataró 15 llambordes Stolpersteine. Formen part d'una iniciativa internacional que pretén homenatjar els assassinats o represaliats pel nazisme. Estan cobertes d'una placa de llautó amb les dades de cada deportat i es situen a la vorera, davant del lloc on van néixer o viure. La idea de portar les Stolpersteine a Mataró va sorgir del Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró i s'ha dut a terme amb l'ajuda del Memorial Democràtic i el suport de l'Ajuntament de Mataró.

Amb aquestes plaques es recorda uns homes que, després de perdre una guerra i d'anar a França fugint de les represàlies en el seu país, van patir la desídia francesa i finalment l'horror nazi. Durant el franquisme la repressió va fer que aquestes històries quedessin amagades. Quan va arribar la democràcia la falta d'interès de les institucions polítiques va fer que aquest tema quedés relegat a cercles molt reduïts. Malgrat el retard amb què s'ha produït aquest homenatge, els familiars de les víctimes han rebut aquesta iniciativa amb una barreja d'entusiasme i emoció.

Les plaques Stolpersteine

Les llambordes Stolpersteine (pedres amb què ensopegues) sorgeixen de la iniciativa de Gunter Demnig, un artista alemany. Actualment es poden trobar a més de 21 països europeus. Són quadra-

des, tenen una mida de 10 x 10 cm i estan fetes artesanalment. Es posen a la vorera, d'aquesta manera qui vulgui llegir la inscripció ha d'abaixar el cap en forma de reverència. Gunter Demnig segueix la dita jueva segons la qual una persona només és oblidada quan el seu nom és oblidat.

Rosa Montero, familiar de Francesc Verdalet, s'ha mostrat molt emocionada davant d'aquesta iniciativa: «la posada d'aquestes pedres per mi ha estat un cert alliberament. Almenys aquestes persones estan en el lloc que es mereixen. Fer un monument a tots els que van ser assassi-

*Col·locació de la placa de Ramon Aniento
(Foto Sergi Bernal)*

nats està bé, però fent un homenatge individual prens com consciència que és una persona. Penso que la idea d'aquest senyor és fantàstica.».

Per Assumpta Aniento, familiar de Ramon Aniento, la col·locació de les llambordes va ser un acte molt emotiu: «és com dir, reconec aquesta persona, reconec que va passar això, que va viure aquí, que va ser víctima d'aquest horror i que no podem oblidar-ho».

Mercè, familiar de Josep Duran, desconeixia que havia estat deportat i per ella aquest homenatge serveix per donar a conèixer una realitat: «Que jo ho sàpiga em sembla estupendo, però com més es conegui millor per tothom. Per transmetre-ho als joves, que vegin que hi ha molta gent que es va sacrificar per la llibertat, per una lluita i va acabar molt malament. Això, els que van patir s'ho mereixen».

La deportació

L'any 1939, molts dels soldats republicans que havien perdut la guerra civil van exiliar-se a França. La majoria van ser portats a camps de concentració france-

sos, Argelers o Angulema entre d'altres, on sobreviuen en condicions pèssimes. Poc després esclata la Segona Guerra Mundial i aquests soldats són reclutats per la resistència francesa. Molts van anar a camps de treball francesos i, quan els alemanys ocupen França, són empresonats i deportats a camps d'extermini nazi, la majoria a Mauthausen.

Margarida Colomer, historiadora, ens explica un fet que va determinar el futur dels exiliats: «abans que els espanyols anessin als camps de concentració el govern de Petain, aliat d'en Hitler, pregunta a en Franco què en fa d'aquests espanyols i llavors el cuñadísimo, el ministre d'exterior (Ramon Serrano Sunyer) diu que tota la gent que havia marxat d'Espanya i que no pensava tornar quan va tenir opció el setembre del 39 ell creia que no eren espanyols. Per tant deixaven de ser súbdits espanyols i no eren de cap país». La consideració d'apàtrides dels republicans espanyols exiliats va ser decisiva a l'hora d'enviar-los a camps d'extermini.

Ramon Serrano Suñer en una visita a Berlin el 1940 al costat de Heinrich Himler.

La memòria dels vencedors: el Valle de los Caídos.

Precisament, aquesta és la situació amb què es va trobar Francesc Verdalet. Va marxar a França on va ser confinat a Argelers. Més tard va ser reclutat pel govern francès i enviat a una Companyia de Treballadors Estrangers. Finalment va ser detingut pels alemanys i portat a Mauthausen. Pel que fa als familiars de Ramon Aniento i de Josep Duran Martori desconeixien els detalls de com van ser deportats al camp nazi. Dels 15 mataronins homenatjats tots van ser deportats excepte Joan Peiró que va ser detingut a França pels nazis i extradit a Espanya on va ser afusellat.

La investigació

Des del Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró s'ha portat a terme una investigació que ha servit per fer una petita biografia dels homenatjats i per recollir la documentació necessària per identificar els 15 mataronins com a deportats o represaliats pel govern nazi. Laura Gutiérrez, que pertany al Grup de Recerca de la Memòria Històrica i va col·laborar en la investigació, ens explica que es van consultar diversos arxius (el Registre Civil de Mataró, l'Arxiu Comarcal del Maresme i el Portal de Archivos Españoles (PARES), entre d'altres), i es va contactar amb els familiars.

*Ramon Aniento i Carmen (1904-1941).
(Foto cedida per la família)*

La majoria dels familiars coneixien que el seu parent havia estat deportat, però n'hi havia que no. En el cas de Francesc Verdalet, la seva família coneixia la seva condició de deportat i va poder aportar molta informació gràcies a una carta que els hi va arribar d'un company de Mauthausen que va poder sobreviure. Tal com ens explica Rosa Montero: «Tota la informació que tenim d'ell és aquesta carta que va proporcionar aquest senyor, en David Fuente».

En el cas de Ramon Aniento, la seva família també sabia que havia estat deportat, però no hi va poder afegir gaires dades més. Tal com ens diu Assumpta Aniento: «mentre va estar a Argelers escrivia a la seva mare i fins i tot hi havia alguna carta des de Mauthausen». Malauradament, però, aquestes cartes no les ha pogut localitzar. Finalment, la Sra. Mercè, familiar de Josep Duran Martori, el tiet Pepito tal com l'anomena, ens diu: «sabíem que havia mort a França, però ningú sabia res més». Desconeixien la seva deportació.

Laura Gutiérrez també ens explica com va ser el procés per fer arribar les Stolpersteine a Mataró: «un cop feta la recerca nosaltres ho hem de presentar al Memorial Democràtic que contrasta tota la informació que ells tenen amb la nostra. Un cop tot està perfectament lligat s'envia a Alemanya». El Memorial Democràtic és el que ha fet d'intermediari entre el Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró i la seu de les Stolpersteine a Alemanya, a més a més de finançar el projecte. La mateixa Laura Gutiérrez també ens assenyala: «és un projecte del Grup, l'ajuntament no ha intervingut per res. Una altra cosa és que ens han ajudat molt. Quan ho hem necessitat sempre ens han ajudat moltíssim».

La por

Després de guanyar la guerra, el règim franquista va exercir una repressió molt forta cap als vençuts. La situació era tan difícil que la gent tenia por de parlar d'a-

*Francesc Verdalet i Guardiola (1914-1941).
(Foto cedida per la família).*

quest tema. Tal com Laura Gutiérrez ens explica: «entre les mateixes famílies això no es parlava. Hi havia tanta por que fins i tot alguns familiars em comentaven que tenien una mica de vergonya. Pensa que llavors els rojos eren lo peor».

Rosa Montero, familiar de Josep Verdalet ens assenyala: «no saps la repressió que hi havia». I ens explica: «jo no ho recordo, però sé que durant molts anys a casa meva venien a fer registres, a veure què trobaven». La senyora Mercè, familiar de Josep Duran, ens assenyala: «La gran majoria no volien tocar el tema per por, per no tenir mals records o pel que sigui. Molta gent no sap res perquè els seus pares o els seus avis no en parlaven del tema». Assumpta Aniento ens diu: «El meu pare era molt reservat i aquestes coses no ens les va explicar. A vegades a les famílies hi ha coses que són una mica de tabú. No és que fos tabú, perquè ell tenia el llibre i ens havia dit que hi havia un germà de l'avi que havia mort a Mauthausen, però

és allò que aquí s'acaba tot».

Rosa Montero, familiar de Francesc Verdalet, ens assenyala com, per a les generacions que no ho han viscut: «això de la repressió és molt difícil d'entendre». Referint-se al fet que des d'una situació democràtica actual és molt difícil d'entendre l'ambient repressiu de la dictadura franquista.

Durant la dictadura, l'única associació que ajudava als exdeportats i familiars era l'Amical de Mauthausen. Va ser fundada l'any 1962 pels mateixos exdeportats i familiars amb la finalitat de donar suport als deportats que havien tornat i agrupar les viudes i orfes. Aquesta associació va funcionar durant molt de temps en la clandestinitat i no va poder ser legalitzada fins al 1978, quan la dictadura ja havia acabat. És en aquest moment, poc després de morir Franco, que Montserrat Roig va publicar *Catalans als camps nazis*. Amb aquest llibre es va destapar una realitat que havia estat amagada durant molt de temps.

La falta de suport

Un cop s'acaba la dictadura franquista les coses tampoc van ser fàcils pels que voli-

*Josep Duran i Martori (1901-1942)
(Foto cedida per la família).*

en estudiar aquests temes. Margarida Colomer és una historiadora que fa molts anys que s'hi dedica i ens explica que es trobava moltes traves: «El govern no volia saber res del Memorial Democràtic. Amb tots aquests anys de Convergència i dels Socialistes a Madrid aquest tema no existia. Els que treballaven aquests temes no érem considerats historiadors». «Al govern no li ha interessat res del que estaven fent».

Laura Gutiérrez també ens assenyala que, si ara la investigació ha trobat el suport necessari, fa vint anys no hagués estat així: «Ara és un bon moment per la memòria històrica, però els meus companys que van començar fa vint anys picaven a les portes de l'ajuntament o on sigui i era com «aquests bojos on van». Es tancaven totes les portes, totes són totes».

Margarida Colomer ens explica un fet força significatiu: «als anys 60 tots els Estats que han participat en la segona guerra mundial fan en una zona del camp de Mauthausen un monument als seus caiguts i els espanyols també van fer un monument, però el seu govern no hi posa ni cinc, es pagat pels mateixos exiliats. Allà, cada any, el 5 de maig es fa un homenatge molt bonic amb tots els representants del món que hi tenen un monument. Els representants de la generalitat sempre hi ha anat, però el govern de Madrid tot just fa dos anys que hi van, no ho havia fet mai».

Els deportats mataronins tenen un petit recordatori a Mauthausen. L'any 1991 el grup municipal d'ERC a Mataró hi va col·locar un plafó de rajoles amb el nom de deu dels deportats mataronins, un dels pocs homenatges que se'ls feien en aquelles dates.

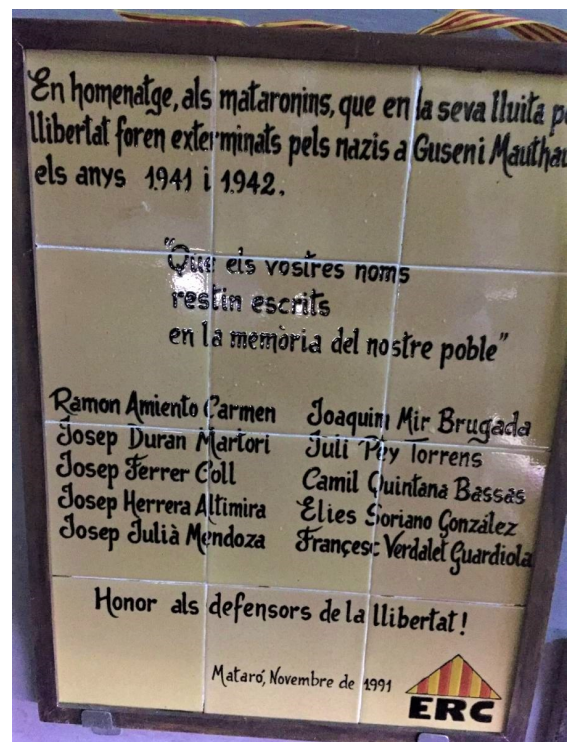
No és fins al 2007 amb l'aprovació de la Llei del memorial democràtic a Catalunya i la Lei de memòria històrica del Govern central que aquests temes comencen a donar-se a conèixer al gran públic. El ma-

teix any es crea el Grup de Recerca de la Memòria Històrica de Mataró. Amb aquestes lleis sembla que s'està creant el clima propici per avançar en la recerca i estudi de la memòria històrica.

El record

Amb la col·locació de les Soltpersteine s'ha fet un homenatge als deportats mataronins. La por i la falta de suport polític ha fet que s'hagi retardat. A pesar d'aquest retard els familiars l'han rebut amb molta emoció. Ha estat un homenatge necessari que serveix per mantenir el record de què va passar i, tal com han manifestat tots els entrevistats, per evitar que torni a passar.

Acabem, a manera de petit homenatge, recordant el nom dels 15 deportats mataronins, són: Ramon Aniento, Josep Duran, Josep Ferrer, Josep Herrera, Josep Julià, Joaquim Mir, Juli Pey, Camil Quintana, Elies Soriano, Francesc Verdalet, Niabel Belis, Joan Peiró, Pedro Guilleume, Josep Guash i Josep Astort.

Plafó de ceràmica en record dels mataronins morts a Mauthausen –Gusen instal·lat per ERC de Mataró el 1991 en un barracó del camp de Mauthausen.

